

ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИ: МИЛЛИЙ ВА ГЛОБАЛ ОМИЛЛАР

II-ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ ДАСТУРИ

**2020 йил 16-17 октябрь
Самарқанд, Ўзбекистон**

“Food Security: National and Global Drivers”

**International Scientific and Theoretical
Conference**

16-17 October 2020

Samarkand, Uzbekistan

Самарқанд - 2020

davrda bolalarga 75 % hayvonot dunyosi oqsillari va 25 % o'simliklar dunyosi oqsillari (non, meva, sabzavotlar) berish kerak. 3 dan 5 yoshgacha – 65 % hayvonot va 35 % o'simliklar oqsili, 5 yoshdan katta bolalarga – 50 % hayvonot va 50 % o'simliklar oqsillari (voyaga yetgan odamlarga esa – 30 % dan kam bo'lmagan hayvonot oqsili) berilishi kerak. Bolalar organizmining oqsillarga bo'lgan talabi yoz paytida tashqi haroratni ko'tarilishi va katta miqdordagi harakat tufayli 15-20 % ortadi. Sabzavotlar ko'katlar va mevalar bolalik davrida juda foydali, chunki ularning tarkibida katta miqdorda mineral moddalar va vitaminlar saqlanadi, shu bilan birga ichaklarda achish-bijg' ish va chirish jarayonlarini chiqarmaydi.

OVQATLANISH VA OVQAT HAZM QILISH ORGANLARIGA NOO'RIN TA'SIRLAR

Ochilova M. K., Odilova M.K.

Buxoro davlat universiteti, Jondor tumanidagi 33-maktab

Salomatlikka aloqador muammolarning ko'pchiligi hazm qilishdagi muammolardan kelib chiqadi. Noto'g'ri ovqatlanish tufayli inson organizmiga foydali oziq moddalar juda kam miqdorda tushadi. Shu tufayli, ovqat hazm qilish jarayoni normal kechishi, shuningdek, butun organizm uchun ham to'g'ri ovqatlanish kerak. Ovqat hazm qilish murakkab fiziologik jarayon bo'lib, bunda ovqat fizik va kimyoviy o'zgarishlar natijasida mayda zarrachalarga parchalanib, oshqozon va ichak bo'shlig'idan qon hamda limfa tomirlariga so'riladi.

Ovqat og'iz bo'shlig'ida tishlar yordamida, oshqozonda va ichaklarning mayatniksimon hamda peristaltik harakati natijasida maydalanishi fizik o'zgarish deb ataladi. Ovqat tarkibidagi oqsil, yog', uglevodlarning fermentlar ta'sirida parchalanishi kimyoviy o'zgarish deb ataladi. Organizmda fizik-kimyoviy o'zgarishlarning salbiy oqibatlariga olib keladigan yana bir zararli odatlar tushunchasi borki, bu o'z navbatida hamma organlarga zarar yetkazadi.

Shu o'rinda spirtli ichimliklar ichish, tamaki, nos mahsulotlarini chekish nechog'lik ovqatlanish va ovqat hazm qilish organlariga noo'rin ta'sirlari haqida to'xtalib o'tamiz!

Ko'p odamlar spirtli ichimliklarni iste'mol qilgandan keyin diareya va boshqa bir qator noxush alomatlariga duch kelishadi. Buning sababi, spirtli ichimliklar ovqat hazm qilish tizimida jiddiy o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Alkogol iste'mol qilganda oshqozon-ichak yallig'lanishni boshlaydi. Buning sababi shundaki, ichak suvni samarali singdirmaydi, bu umumiy hazm qilishni tezlashtiradi va foydali-zararli bakteriyalar muvozanati yo'q qilinadi. Spirtli ichimliklar odam organizmining hamma hujayra, to'qima va a'zolariga zaharli ta'sir ko'rsatib, turli kasalliklarga sabab bo'ladi. Iste'mol qilingan spirtli ichimlik avvalo, me'daning ichki shilliq pardasini yallig'lantirib, surunkali gastrit va me'daning yara kasalligini yuzaga keltiradi. Bu kasallikka uchragan odam qornining yuqori qismida achishish, ba'zan og'riq sezadi,

zarda bo'ladi, kekiradi. Qovurilgan taomlar, sho'r yoki nordon ichimlik va taom iste'mol qilinganda bu belgilar ayniqsa kuchayadi.

Spirtni ichimlik me'dadan qon tomirlariga so'riladi va jigarga boradi. Jigarda spirtning parchalanishidan sirka kislotasi va boshqa zaharli moddalar hosil bo'ladi. Ular jigar hujayralarini yallig'lantirib, surunkali gepatit kasalligiga sabab bo'ladi. Bunday kasallikka uchragan odamning o'ng qovurg'asi ostida (jigar joylashgan joyda) vaqti-vaqti bilan og'riq seziladi, yog'li taomlar iste'mol qilganda, tez yurganda, chopganda og'riq zo'rayadi, ko'ngli ayniydi, ba'zan qusadi.

Agar surunkali gepatit kasalligiga uchragan odam spirtli ichimlik iste'mol qilishni davom ettiraversa, jigar hujayralarining ma'lum qismi zahar ta'sirida yemiriladi va ularning o'rniga biriktiruvchi to'qima hosil bo'ladi. Bu kasallik jigar sirrozi deb ataladi. Jigarning hajmi kattalashib ketadi, uning ish faoliyati esa mutlaqo buziladi. O'ng qovurg'a ostida qattiqlashgan va kattalashgan jigar osilib turadi va u og'riydi. Bunday bemorning umumiy ahvoli og'irlashadi, ish qobiliyati pasayadi.

Chekish butun tanaga, shu jumladan ichakka ham ta'sir qilishi mumkin. Tamaki chekish, chaynash va ichkilikbozlikni iste'mol qilish ovqat hazm qilish tizimidagi bir qator keng tarqalgan kasalliklar, masalan, oshqozon yarasi, oshqozon yarasi va GERD (oshqozon-ichak traktining reflyuks kasalligi) bilan bog'liq ekanligini ta'kidlashdi. Chekish, Kron kasalligi kabi boshqa sharoitlarda ham oshqozon-ichak kasalliklarini kuchaytirishi mumkin. Insonning zamonaviy hayot tarzida chekish ko'pgina surunkali kasalliklarni keltirib chiqaruvchi, ish qobiliyatini pasaytiruvchi, nogironlikni va o'limning ko'payishiga sabab bo'luvchi xavfli omillarning asosiylaridan biri bo'lib qolmoqda. Oziqli moddalar hazm qilinishi jarayonida zararli moddalar ham o'zlashtiriladi shu sababli inson zarar odatlardan o'zi himoya qilsagina uzoq va baxtli hayot kechiradi!

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.Ziyonet.uz
2. "Tyanshi mahsulotlari" nomli uslubiy qo'llanma. 2012 y. 3-bet
3. B. Aminov, T. Tilavov, O. Mavlonov. Odam va uning salomatligi. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik. 8-sinf. 64-73 bet.

ҚОРАМОЛЛАРНИ ОЗИҚЛАНТИРИШ ХАРАЖАТЛАРИНИ ПАСАЙТИРИШ ИМҚОНИЯТЛАРИ

**Қаландаров Р.Х.
ТДИУ Самарқанд филиали**

Мавзунинг долзарблиги. Аҳоли ҳаёт даражаси ва сифати инсон ҳаёти ва фаолиятининг қандайдир бир томони ҳақида тасаввур берувчи кўрсаткичлар тизими билан белгиланади. Ўзбекистон Республикаси Президенти "Халқимизнинг ҳаёт даражасини юксалтириш учун меҳнатга муносиб ҳақ тўлаш

МУҲДАРИЖА

1-ШЎБА: КОРОНАВИРУС ПАНДЕМИЯСИ ДАВРИДА ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА МИЛЛИЙ ВА ХАЛҚАРО МИҚЁСДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАР. ЎЗБЕКИСТОННИНГ ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИ КОНЦЕПЦИЯСИ МАСАЛАЛАРИ	
Nevzat ARTIK, Aybuke SEYHUN SEZGİN. Food safety and food security in turkey and eu countries	4
Aybuke SEYHUN SEZGİN, Nevzat ARTIK. Covid-19 in terms of food safety and food security	13
KÜÇÜKERSAN Mehmet Kemal ARTIK Nevzat Food security and uv-c applications in maintaining food safety during covid-19 pandemic	23
С.А. Нурбаев, К.М. Мўминов Ирригация эрозиясига учраган типик бўз тупроқларда соя навларидан юкори ҳосил етиштириш – озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг асоси	26
Б.М. Холмурзаев, З.К. Мўминова Эрозияга учраган типик бўз тупроқларда такрорий экинлар ва кузги буғдой ҳосилдорлигини ошириш – озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлайди	28
А.М. Mahkamov Moshning mahsuldorligiga bakterial o'g'itlarning ta'siri	30
Z.R. Abdusalomova, A.L. Sanaqulov Loviyaning xalq xo'jaligidagi ahamiyati va yetishtirishdagi ayrim jihatlar	32
N.E. Avezov, A.R. Jabbarov, Madraximova M.K. Kunjut urug'ining foydali xususiyatlari	33
Zaripova K. Q. Globallashuv jarayonidagi oziq-ovqat muamosi	37
Sh.Sh.Fayziyeva, M.X. Sobirova Pandemiya davrida Agrosanoat kooperatsiyasining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni	39
R.Sh. Shukrullozoda The importance of chestnut in the food industry	40
Арипов О. А. Коронавирус пандемияси даврида озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда кичик бизнес ва томоркачиликдаги сабъ-харакатлар	42
Б.М. Эшонкулов, Д.С. Нормуродов, Д.М. Нурматова Генератив уруғларидан картошка етиштиришнинг иктисодий самарадорлиги	44
Д.С. Нормуродов, Б.Х. Халмирзаев, Э.И. Хамдамова. Плёнкали иссиқхоналарда бодринг гетерозисли дурагайларини ўсиши, ривожланиши ва ҳосилдорлиги	46
Д.С. Нормурадov, Ў.Ж. Мирзохидов, Б.Х. Халмирзаев Истикболли ўрик ва гилос навларининг ўсиши, ривожланиши ва ҳосилдорлиги	49
В. Лапасов, А. Санакулов. Қовун уруғларига турли микроэлемент тузлари билан ишлов беришнинг унвчанлик ва ҳосилдорликка таъсири	51
Х. Мамуров, А. Санакулов. Соя навларининг вегетация даври давомийлигигаэкиш муддатлари ва бактериял ўғитларнинг таъсири	53
Н.Т. Халманов, М.А. Элмуродова Ғўза маҳсулдорлигини оширишда сидерациянинг аҳамияти	55
А.Р. Рахимов, Б.Х. Халмирзаев Қаттиқ буғдой навларининг ўсиши ва ривожланишига экиш муддатларининг таъсири	57
С.Т. Санаев., Ш.Б. Шамсиева Сабзавот (ширин) маккажўхорининг қайта ишлашга мос навларини ўстириш	61
Ф.Х. Хошимов, Э.И. Хамдамова, Л.Б. Халмирзаева. Удобрение привитых саженцев унаби	63
И.Т. Эргашев, Д.С. Нормуродов. Коронавирус пандемияси шароитида ўзбекистонда картошкadan икки ҳосил олиш асосида маҳсулот етиштиришни кўпайтириш имкониятлари	66

A.I. Rajabov, M.M. Istamqulova, N.H. Gaffarova, Z.G. Saidmurodova, I.B. Akramov, M.F. Abdurashidova. Sh.I. Iskandarova Hosildorlikka mikroelementlar ta'siri	68
Mahmud Muminov, Mukhtor Nosirov, Liyue Guo, Caihong Li, Gaoming Jiang Effects of different weed managements on weed community in the soybean and garlic crop rotation system	69
F. Patrignani, L. Siroli, R. Lanciotti. Innovative (bio)-technological strategies to increase food safety and shelf-life	72
Brad Schultz, Barry Perryman, Eric Thacker, and Toshpulot Rajabov Food security and the need for improving rangelands to meet human needs	74
M.R. Sultanov, Sh.U. Axanbayev, G.Z. Ziyodullayeva Oziq ovqat boiotexnologiyasi va ekologik xafvsizlik	77
M.K. Абдурахимов Қишлоқ хўжалигини юксалтиришдаги муҳим ҳужжат	80
Назаров О.М. Қишлоқ хўжалигида крипротектор моддалардан фойдаланиб эртанги ва экологик тоза маҳсулот етиштириш	82
Т.К. Ортиқов, М.А. Раҳимова, Д.И. Бўриева. Бухоро воҳаси суғориладиган ўтлоқ аллювиал тупроқларнинг микробиологик фаоллиги ва унга турли хил омилларнинг таъсири	85
К.Э. Розикова, А.Л. Санақулов, Ф.Х. Хошимов Ғўзанинг транспирация жадаллигига бор (b) ва марганец (mn) микроэлементларининг таъсири	87
Ф.Х. Хашимов, Т.К. Ортиқов, О.Н. Ташкенбаев Зарафшон водийси тупроқлари гумусининг гуруҳий ва фракцион таркиби ва унинг турли хил омиллар таъсирида ўзгариши	89
С.Х. Ўроқов, М.И. Усманова, Ш.А. Сулаймонова Такрорий экин сифатида етиштирилган маржумакнинг маҳсулдорлиги ва ҳосилдорлигига қатор ораларига ишлов беришнинг таъсири	91
Ф.Х. Хошимов, Б.К. Шониёзов, Ш. Эгамбердиев Амарант ўсимлигини етиштиришда минерал ўғитларнинг таъсири	94
R.V. Vyas, H.N. Shelat, Y.K. Jhala Microbes for climate change mitigation and strengthening food security	96
Roy F. Sutar and Bhaumik B. Patel Sustainable food security: role of cluster based innovative agro processing approach	99
А.И.Ражабов, М.М.Истамкулова, Н.Х.Гаффарова, З.Г.Сайдмуродова, И.Б. Акрамов, М.Ф. Абдурашидова Эффективность микроудобрений в табаководстве	102
F.A. Shodmonov, J.X. Xo'jayev. Soya "selekta 302" navining hosildorligiga o'g'itlash me'yorlarining ta'siri	104
2- ШЎББА: ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИНИНГ МИЛЛИЙ ВА ХАЛҚАРО МЕЪЁРЛАРИ: ОВҚАТЛАНИШ ВА ОВҚАТ ҲАЗМ ҚИЛИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ	
Гурман Э., Адамчук Д, Кузиев М.С. Контроль уровня сахара в крови оральными средствами.	107
Ражамурадова Н.З., Ҳайдаров С.С., Ражамурадов З.Т. Интерьер кўрсаткичларни ўрганиш ҳисобига текшириш ишларининг мазмун ва моҳиятини биологик жиҳатдан ошириш (мустаҳкамлаш).	112
Abdisalomova M.A., Kuziyev M.S. Sut zardobining parrandachilikni rivojlantirish va aholini oziq-ovqat bilan ta'minlashdagi ahamiyati	115
Abdullayeva M.M. Boqiyeva G.H. Qalqonsimon bez funksiyasini buzilishi	118
Abdullayeva M.M., Nishanov I.B., Mardonov R.P. Ovqatlanishning almashinmaydigan omillari	120
Ochilova M. K., Odilova M.K. Ovqatlanish va ovqat hazm qilish organlariga noo'rin ta'sirlar	122